

HỘI ĐỒNG HỢP TÁC VÙNG VỊNH: TẦM NHÌN VÀ CÁC VẤN ĐỀ PHÁT TRIỂN

*Bùi Nhật Quang**

1. Sơ lược về Hội đồng Hợp tác Vùng Vịnh

Hội đồng Hợp tác Vùng Vịnh (GCC) có tên gọi đầy đủ là Hội đồng Hợp tác các quốc gia Arab vùng Vịnh được thành lập ngày 25/5/1981. Trong suốt quá trình phát triển, hội nhập khu vực từ thời điểm đó đến nay, GCC đã đạt được nhiều thành tựu nổi bật, góp phần tạo dựng cho Trung Đông hình ảnh của các quốc gia Arab phát triển, thịnh vượng, có tầm ảnh hưởng sâu rộng tới mọi mặt đời sống kinh tế, chính trị khu vực và thế giới. Sau khi bản Hiến chương Hội đồng Hợp tác Vùng vịnh được ký kết cùng thời điểm với tuyên bố thành lập GCC, nhóm liên kết này đã nhanh chóng tạo dựng cơ chế điều phối và hợp tác hết sức hiệu quả giữa 6 quốc gia thành viên là Liên hiệp các Tiểu Vương quốc Arab Thống nhất (UAEs), Oman, Bahrain, Qatar, Kuwait và Saudi Arabia.

Về mặt địa lý, khu vực vùng Vịnh Ba Tư bao gồm rất nhiều quốc gia nhưng không phải

quốc gia nào cũng được kết nạp vào GCC và điển hình là Iran, Iraq hiện vẫn không phải là thành viên của GCC dù rằng đây hoàn toàn có thể được coi là hai quốc gia vùng Vịnh. Thực tế thì Iraq đã nhiều lần bày tỏ nguyện vọng được tham gia vào GCC nhưng quá trình kết nạp quốc gia này đã nhiều lần bị gián đoạn, đặc biệt là sau sự kiện Iraq xâm lược Kuwait năm 1990 và can thiệp quân sự của Mỹ nhằm lật đổ chính phủ Iraq năm 2003. Mặc dù vẫn còn rất nhiều vấn đề cần giải quyết trong quan hệ giữa Iraq với GCC nhưng trong năm 2007, các quốc gia thành viên GCC đã tuyên bố rằng họ ủng hộ Văn bản Thỏa thuận Quốc tế với Iraq¹ Văn bản này mở đường cho việc thúc đẩy hội nhập kinh tế giữa các quốc gia khu vực vùng Vịnh và tạo điều kiện tiếp tục tiến trình gia nhập GCC của Iraq. Ngoài trường hợp của Iraq, một quốc gia khác là Yemen cũng mong muốn được gia nhập GCC và trên thực tế, quá trình đàm phán ra nhập của Yemen đã được xúc tiến từ nhiều năm nay với các kết quả được cho là khá tích cực. Tuy nhiên, tiến trình ra nhập GCC của Yemen diễn ra tương đối chậm và các bên liên quan dự kiến quốc gia

* Tiến sĩ, Viện Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông

này chỉ có thể trở thành thành viên chính thức của GCC vào năm 2016. Hiện nay, Yemen đã tham dự vào khá nhiều các hoạt động và cơ cấu liên kết của GCC như Cơ quan Tiêu chuẩn hoá, Cơ quan Tư vấn Công nghiệp vùng Vịnh, Cơ quan Kế toán và Kiểm toán GCC, Hội

đồng các Bộ trưởng Y tế GCC, Văn phòng Giáo dục và Đào tạo GCC...vv. Trong các cơ cấu liên kết này, những quy định hiện hành cho phép Yemen có đầy đủ các quyền lợi và nghĩa vụ giống như các thành viên chính thức khác của GCC.

Bảng 1. Thông tin chung về GCC

Năm thành lập:	1981
Thành viên chính thức	UAE, Oman, Bahrain, Qatar, Kuwait và Saudi Arabia
Trụ sở chính	Thành phố Riyadh, Saudi Arabia
Tổng thư ký (kể từ 2002):	Ông Abdul-Rahman bin Hamad Al-Attayah
Mục tiêu:	- Tăng cường hội nhập giữa các thành viên - Phát triển công nghiệp, nông nghiệp, khoa học- kỹ thuật, xây dựng các trung tâm nghiên cứu khoa học - Hợp tác kinh tế, thương mại, đầu tư
Các thể chế chủ chốt	- Hội đồng Tối cao (thành viên là nguyên thủ các quốc gia GCC) - Hội đồng Bộ trưởng - Ban Tổng thư ký

Nguồn: Tổng hợp thông tin của tác giả

Thông tin trong Bảng 1 cho thấy GCC là một tổ chức liên kết khu vực rất chặt chẽ, đạt được trình độ liên kết khá cao với 3 thể chế điều hành chủ chốt là Hội đồng Tối cao, Hội đồng Bộ trưởng (bao gồm Ngoại trưởng các quốc gia thành viên) và Ban Tổng thư ký. Thực tế hoạt động của GCC cho thấy Ban Tổng thư ký chính là cơ quan điều hành thường trực của tổ chức khu vực này với sự quản lý của một Tổng Thư ký và 3 Phó Tổng thư ký chịu trách nhiệm điều phối về các vấn đề chính trị, tài chính và quân sự. Hoạt động hợp tác của các thành viên GCC được đánh giá là có hiệu quả cao, đạt được nhiều thành tựu đáng kể góp phần tích cực và thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội cũng như duy trì hoà bình, ổn định và an ninh trong khu vực Trung Đông.

2. Tâm nhìn và các vấn đề phát triển

Với cơ chế hoạt động chủ yếu của GCC là dựa vào các định hướng chung do Hội đồng Tối cao thông qua tại các kỳ họp thường niên, hầu hết các lĩnh vực, các chủ đề phát triển nổi bật của quốc gia thành viên đều được bàn bạc, thảo luận và phối hợp chính sách để thực hiện. Ở cấp độ thấp hơn, Hội đồng các Bộ trưởng như Bộ Ngoại giao, Quốc phòng, Nội vụ, Bộ Dầu lửa và Tài chính... đã tổ chức các cuộc họp thường kỳ hoặc họp bất thường để hướng tới giải quyết các vấn đề phát triển của cả khối GCC. Tính đến thời điểm hiện nay (2009), GCC đã có những thành công nhất định trong xây dựng cơ cấu kinh tế phát triển, hiện đại và đưa GCC vào nhóm các quốc gia có tiềm lực kinh tế - tài chính vững mạnh với GDP bình quân đầu người thuộc loại cao nhất thế giới. Các chỉ số quốc gia chủ chốt của GCC được minh họa trong Bảng 2.

Bảng 2. Các chỉ số chủ chốt của GCC năm 2008.

Tên quốc gia	Dân số (người)	Diện tích (km ²)	GDP (PPP, tỷ USD)	GDP/đầu người (PPP, USD)
Bahrain	779 000	716	26,489	33 988
Qatar	1 098 000	11 437	95,13	86 669
Kuwait	3 443 000	17 818	140,9	40 943
Oman	2 595 000	309 500	67,7	26 094
Saudi Arabia	24 897 000	2 240 000	600,5	24 119
UAEs	4 764 000	83 600	186,15	39 076

Nguồn: World Economic Outlook Database, IMF, October 2008.

Số liệu của Bảng 2 cho thấy nhóm 6 quốc gia GCC tính đến năm 2008 đã thể hiện được vị thế của một nhóm sức mạnh kinh tế với quy mô GDP khoảng hơn 1 ngàn tỷ USD và dân số gần 40 triệu người. Cơ cấu kinh tế của GCC dựa chủ yếu vào công nghiệp khai thác dầu khí và nền dịch vụ có trình độ phát triển cao. Hầu hết các quốc gia đều đang nỗ lực hiện đại hoá cơ cấu kinh tế để giảm bớt sự phụ thuộc vào khai thác dầu khí, đồng thời tăng cường sức cạnh tranh, khả năng hội nhập quốc tế. Mặc dù vậy, GCC trong suốt quá trình phát triển của mình đã và đang gặp phải nhiều vấn đề phát triển cần giải quyết đòi hỏi một tầm nhìn dài hạn về rất nhiều lĩnh vực kinh tế - chính trị - xã hội khác nhau. Trước mặt có thể kể ra một số vấn đề đáng chú ý về tầm nhìn và cơ hội phát triển của GCC như sau:

- *Vấn đề đối ngoại:* Chính sách đối ngoại luôn là nội dung trọng tâm trong chương trình hợp tác của GCC và cho đến nay, 6 quốc gia thành viên GCC vẫn đang thực hiện chính sách đối ngoại trung lập, không liên kết với các biện pháp đối ngoại ôn hoà được áp dụng trên thực tế. Mặc dù vậy, vấn đề đối ngoại trong tầm nhìn đến năm 2020 cho thấy GCC thực sự phải có điều chỉnh do bối cảnh mới của thế giới và khu vực đang có nhiều biến động mạnh. Xu hướng chung là GCC phải tham gia mạnh mẽ hơn nữa vào giải quyết hoặc thể hiện quan điểm về các vấn đề quốc tế cũng như các

sự kiện trong khu vực Trung Đông. Thực tế đòi hỏi GCC tăng cường khả năng đối ngoại với tư cách một bên đối tác duy nhất, đồng thời phát triển quan hệ đa phương có trọng tâm là đạt tới sự cân bằng giữa các trung tâm quyền lực quốc tế. Hiện nay, chính sách đối ngoại chung của GCC vẫn đang được hoàn thiện và đạt tới mức độ là nhóm các quốc gia này luôn thể hiện quan điểm thống nhất, phát huy sức mạnh chung của cả khối trong quan hệ quốc tế. Các động thái ngoại giao đã phản ánh được sự gắn kết và hợp tác chặt chẽ của cả 6 thành viên GCC.

- *Đồng tiền chung của GCC:* Đây cũng là một hướng phát triển được ưu tiên của GCC trong giai đoạn từ nay đến 2010. Thực tế thì các quốc gia thành viên GCC đã khởi động đàm phán về GCC ngay từ năm 2006, coi đồng tiền chung và việc thiết lập Liên minh Tiền tệ GCC (gọi tắt là GMU) là cách thức hợp lý để cải thiện hiệu quả kinh tế của cả khối liên kết. Kế hoạch là một ngân hàng trung ương siêu quốc gia sẽ được thành lập để quản lý về lãi suất, mục tiêu lạm phát và tỷ giá hối đoái danh nghĩa. GMU sẽ tạo điều kiện cho sự lưu chuyển tự do của lao động, vốn và hàng hoá giữa các quốc gia thành viên. Các tiến triển gần đây nhất cho thấy GCC đã thống nhất được về những tiêu chí hội nhập để đưa vào sử dụng đồng tiền chung vào năm 2010. Mặc dù có nhiều ý kiến bày tỏ quan ngại về sự thiếu

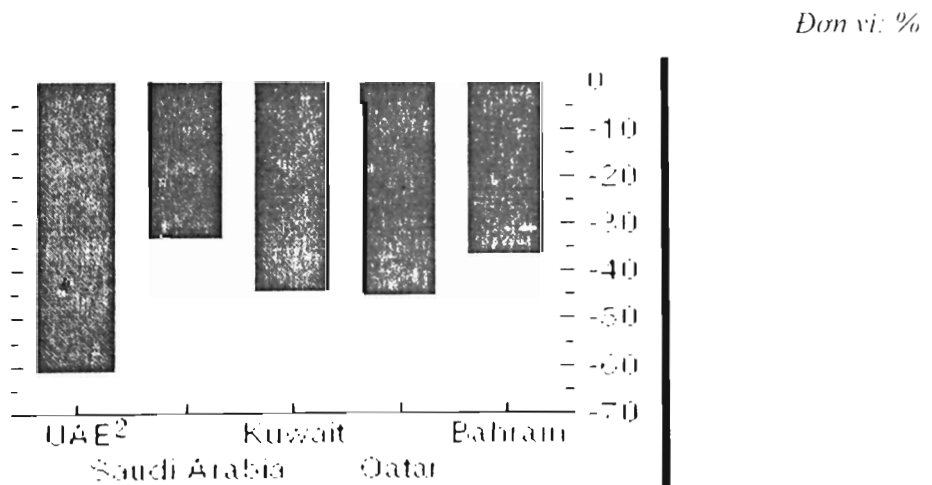
kinh nghiệm phối hợp trong việc tạo dựng GMU nhưng có thể nói đây sẽ là động thái gắn kết, hội nhập thực sự nổi bật của GCC trong tương lai gần sắp tới.

- *GCC, Trung Đông và cuộc khủng hoảng kinh tế toàn cầu*: Diễn biến của cuộc khủng hoảng kinh tế giai đoạn hiện nay vẫn cho thấy nhiều động thái phức tạp, khó dự đoán và các tác động tiêu cực của nó tới nền kinh tế thế giới vẫn đang rất trầm trọng. Số liệu trong báo cáo tháng 4/2009 của IMF ước tính tổng giá trị các tài sản tài chính toàn cầu đã giảm đi khoảng 4 ngàn tỷ USD và khoảng hai phần ba số thiệt hại này là thuộc về các ngân hàng, doanh nghiệp bảo hiểm, quỹ hưu trí và các quỹ đầu cơ. Mặc dù phần lớn số thiệt hại này là do nền kinh tế Mỹ gánh chịu nhưng các quốc gia Trung Đông mà đặc biệt là nhóm GCC cũng phải đương đầu với những tổn thất tài chính hết sức lớn do một bộ phận quan trọng

nguồn tài chính thặng dư từ xuất khẩu dầu của họ được đầu tư vào Mỹ và các thị trường thuộc EU.

Có nhiều ý kiến đánh giá khác nhau về tác động của khủng hoảng kinh tế toàn cầu tới GCC nhưng có một điểm nhấn được nêu ra: Tác động trực tiếp của cuộc khủng hoảng thực ra không quá mạnh. Tác động gián tiếp mới đáng lưu ý: cuộc khủng hoảng toàn cầu làm cho giá dầu giảm mạnh và hầu hết các quốc gia GCC với tư cách những nhà xuất khẩu dầu hàng đầu đã chịu tổn thất đáng kể gắn với sự sai lệch của dòng tài chính và đòi chiều của dòng vốn lưu chuyển vào và ra khỏi các thị trường này. Sự biến động của dòng tiền và sức ép tâm lý gắn với cuộc khủng hoảng đã gây ra mức giảm sút kỷ lục từ 30% đến 60% của thị trường chứng khoán các quốc gia GCC (Biểu đồ 1).

Biểu đồ 1. Biến động của thị trường chứng khoán các nước GCC từ tháng 12/ 2008 đến tháng 4/2009.

Nguồn: *World Economic Outlook, IMF, April 2009.*

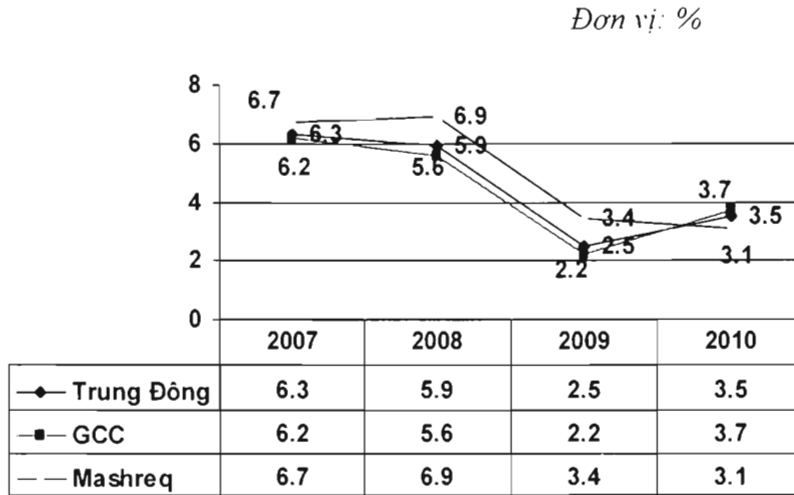
Từ thực trạng của khu vực Trung Đông trong xu thế suy thoái kinh tế toàn cầu và dựa trên các diễn biến 4 tháng đầu năm 2009, hầu hết các báo cáo đánh giá tình hình đều đưa ra dự báo không mấy tích cực về triển vọng của

các nền kinh tế Trung Đông trong đó có GCC trong trung và ngắn hạn. Mặc dù vậy, điểm sáng của khu vực này vẫn là khả năng tài chính vững chắc dựa trên cơ sở nguồn dự trữ ngoại tệ rất lớn, được tích lũy trong một thời

gian dài. Đây cũng là cơ sở đưa ra các dự báo cho rằng toàn bộ các quốc gia GCC vẫn đảm bảo được mức tăng trưởng dương trong các

năm 2009, 2010, dù tốc độ tăng trưởng đã thấp hơn rất nhiều so với hai năm 2007 và 2008 (Biểu đồ 2).

Biểu đồ 2. Tăng trưởng GDP tại Trung Đông

Nguồn: Tổng hợp từ cơ sở dữ liệu của IMF

3. Một vài nhận định

Qua tìm hiểu về Hội đồng Hợp tác vùng Vịnh (GCC) và các động thái phát triển của khối này trong giai đoạn hiện nay, hoàn toàn có thể khẳng định đây là một *khối liên kết lớn của khu vực*. GCC đã đạt được nhiều thành công trong quá trình phát triển và đạt được trình độ phát triển rất cao, tạo dựng cơ cấu kinh tế hiện đại, đồng thời phát huy tốt ảnh hưởng của cả khối trên phạm vi khu vực và toàn cầu. Động thái tăng cường hội nhập và phát triển của GCC được thể hiện qua các nội dung đáng chú ý như xây dựng *chính sách đối ngoại chung*, tạo lập *Liên minh Tiền tệ* và các nỗ lực của GCC để *đối phó với cuộc khủng hoảng* kinh tế toàn cầu. Xem xét các yếu tố này đều cho thấy triển vọng tương đối lạc quan của GCC về dài hạn và thậm chí nhiều đánh giá đã cho rằng nền kinh tế GCC sẽ nhanh chóng phục hồi tốc độ tăng trưởng ngay trong

năm 2009, đảm bảo tốc độ vượt trội so với các nền kinh tế phát triển khác của thế giới. Điều này góp phần đưa GCC trở thành điểm sáng tại Trung Đông và là bài học đáng tham khảo cho nhiều khối liên kết quốc tế khác.

Chú thích:

¹ Văn bản Thỏa thuận Quốc tế với Iraq được các quốc gia GCC thông qua trong cuộc họp thượng đỉnh tại thành phố Sharm El-Sheikh (Ai Cập) từ 4/5 đến 5/5/2007.

Tài liệu tham khảo

1. *World Economic Outlook Database*, IMF, October 2009
2. *World Economic Outlook*, IMF, April 2009
3. *GCC single currency*, Spectator.co.uk, 1. October 2008.
4. Website chính thức của GCC: www.gcc.gnu.org